

Nr 135.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående täckande av
brist i 1918 års räkenskaper för södra K. F. U. K:s
husmodersskola; given Stockholms slott den 21 februari
1919.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesia-
stikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen
att till täckande av brist i 1918 års räkenskaper för södra K. F. U. K:s
husmodersskola anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst
2,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens
vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,

Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

Täckande av
brist i 1918
års räkenskaper för
södra
K. F. U. K:s
husmodersskola.

Vid min anmälan av de särskilda medelsbehov, som under åttonde huvudtiteln borde tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1919, hemställde jag under punkten 66, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående täckande av brist i 1918 års räkenskaper för södra K. F. U. K:s husmodersskola, beräkna för ändamålet på tilläggsstat för år 1919 ett belopp av 2,000 kronor. Denna min hemställan blev ock av Kungl. Maj:t bifallen.

Jag anhåller att nu ånyo få anmäla ifrågavarande ärende.

I en till Kungl. Maj:t ingiven framställning den 26 oktober 1918 har södra K. F. U. K:s yrkesskolekommitté anhållit, att för år 1918 måtte såsom dyrtidshjälp till södra K. F. U. K:s husmodersskola utöver redan erhållet statsbidrag av 1,875 kronor beviljas ett extra anslag av 6,000 kronor.

I framställningen anføres till stöd för denna begäran följande:

Omkostnaderna för hushållsskolor ha sedan den tid, då den utredning angående statsbidrag till husmodersskolor verkställdes, vilken legat till grund för riksdagens anslagsbeviljande, stigit med 150 à 250 % och ännu högre. En framställningen medföljande jämförande tablå torde även utvisa detta. Statsbidraget är följaktligen proportionsvis alltför ringa och lämnar därför ej skolorna det avsedda biståndet. Då dessutom enligt stadgandena angående villkor för husmodersskolor elevavgifterna äro ytterst låga, kan dylik skola, som saknar större fonder, ej fortsätta att i längden bära så starkt stegrade kostnader.

Jämsides med de längre s. k. yrkeskurser, vilka sedan den 1 februari 1918 hållas i södra K. F. U. K:s husmodersskola och för vilka statsbidrag utgår, pågå de förut brukliga kortare kurserna med endast kommunalt anslag, i vilka — dock i mycket begränsat antal — betalande elever mottagas. Dessas avgift, ehuru låg, är dock större än de övriga elevernas och kan i någon mån täcka utgifterna åtminstone för elevens mat. En skrivelsen bilagd tablå ådagalägger de förluster, som södra K. F. U. K:s husmodersskola åsamkar sig genom de längre yrkeskurserna med deras otillräckliga inkomster. Ej gärna ville södra K. F. U. K. indraga dessa kurser, då genom dem många obemedlade unga kvinnor kunna hjälpas fram till en grundligare utbildning i det husliga arbetet och därigenom nå en god ställning.

Husmodersskolan söker — genom att i stor utsträckning bereda sina elever helinackordering inom skolan, eller då bostad av brist på utrymme ej kunnat upplåtas, åtminstone inackordering i maten — på allt sätt vara dem till stöd och bistånd, vilka under utbildningstiden ej kunna bo i sina hem. Att även härigenom stora kostnader förorsakas ligger i öppen dag, då också avgifterna för bostad och vivre måst sättas så lågt som möjligt. Skulle den utvägen tillgripas att låta eleverna betala självkostnadspris för undervisning, mat och inackordering, skulle därmed den idé förtryckas, som södra K. F. U. K. ville förverkliga: att bistå de sämre lottade; en annan kategori unga flickor skulle då tränga dessa åt sidan, detta till stort men för den för närvarande så utomordentligt viktiga tjänarinneutbildningen.

Vid framställningen är fogat följande utdrag av räkenskaperna för år 1918¹⁾:

Inkomster.

Dec. 31 1918	An	Elevavgifter	kronor	5,140:—
	»	Hyror	»	1,425:—
	»	Statens anslag	»	1,875:—
	»	Kommunens anslag.....	»	6,000:—
	»	Gåvor och diverse inkomster	»	292:—
	»	Middagsgäster.....	»	11,140:—
	»	Bakverk och diverse	»	1,950:—
	»	Kapitalbrist	»	20,985:18
Summa kronor				48,807:18

¹⁾ Okt.—dec. approximativt beräknade.

Utgifter.

Dec. 31 1918	Pr Löner	kronor	5,657:18
	» Hyra.....	»	3,500:—
	» Inventarier	»	780:—
	» Bränsle och belysning	»	5,550:—
	» Tvätt och rengöring	»	1,240:—
	» Post, bok och skrivmaterial	»	350:—
	» Annons och trycksaker.....	»	800:—
	» Reparationer	»	500:—
	» Förbrukningsartiklar	»	130:—
	» Sömnadsmateriell	»	500:—
	» Diverse utgifter.....	»	1,100:—
	» Inköpta matvaror.....	»	28,700:—
Summa kronor			48,807:18

Stockholm den 15 oktober 1918.

SÖDRA K. F. U. K:s HUSMODERSSSKOLA.

A. Bosæus.
Kassaförvaltare.

Vidare har i framställningen åberopats en tablå, utvisande en jämförelse mellan elevavgifter vid södra K. F. U. K:s husmoderssskolas kortare kurser och dess yrkesskolekurser. Denna jämförelse innehåller följande:

Södra K. F. U. K:s husmoderssskola kan samtidigt mottaga omkring 32 elever. Under de kortare kurser, som före yrkesskolekursernas införande uteslutande anordnades, ha alltid 2 elever samtidigt varit helt frielever. Övriga elever betala per månad 40 kronor, för vilket pris även frukost och middag erhållas. Förutsatt att dessa kortare kurser under en tid av 11 månader haft fullt antal elever, skulle inkomsten för elevavgifter uppgå till 13,200 kronor.

Förutsatt att i husmoderssskolans yrkeskurser 32 elever under 11 månader åtnjuta undervisning — av dessa äro 24 frielever, de övriga 8 erlægga en kursavgift av 50 kronor, till kostnaden för frukost och middag bidrager varje elev med 10 kronor per månad — uppgår summan av elevavgifter till 3,900 kronor.

Jämförelsen mellan de kortare kurserna och yrkeskurserna utvisar följaktligen i det antagna fallet en förlust för skolan vid avhållandet av de senare av 9,300 kronor.

Över framställningen har inspektrisen över husmoderssskolor Ingeborg Walin anmodats avgiva yttrande och i anledning därav i skrivelse den 19 december 1918 anfört följande:

Vad i skrivelsen framhålles angående stegringen i omkostnaderna för skolor av ifrågavarande slag synes mig vara obestridligt, och om dylika skolor över huvud skola kunna fortsätta sin verksamhet efter i huvudsak samma plan, som för närvarande följes, torde en höjning av statsbidraget till desamma vara oundgängligen nödvändig.

Det tilläggsanslag för år 1918, som i föreliggande skrivelse begäres, synes mig emellertid vara alltför högt i förhållande dels till det redan beviljade statsbidraget för samma år, dels till kommunens anslag under samma tid.

Med anledning av de sifferuppgifter angående skolans ekonomi, som bifogats skrivelsen, skulle jag vilja framhålla några synpunkter. Den summa, som upptagits för inköp av matvaror under år 1918, 28,700 kronor, överstiger med ej mindre än 10,470 kronor den sammanlagda inkomsten av elevavgifter, middagsgäster och bakverk m. m. Av dessa 10,470 kronor bör emellertid givetvis en avsevärd del beräknas som utgift för lärarinnornas måltider, enär full kost ingår i deras lön. Om denna kostnad upptages till i runt tal 4,500 kronor (för 5 lärarinnor under 11 månader), återstår dock en merutgift för matvaror av 5,970 kronor, vilken representerar antingen en ytterligare kostnad för elevernas mat utöver den, som täckes av elevavgifterna, 5,140 kronor, eller ock, helt eller delvis, förlust å spisgäster och beställningar.

En förlust av det senare slaget torde emellertid knappast böra tagas med i beräkningen, då mottagandet av spisgäster i denna skola ju ej är avsett att vara någon form av välgörenhet. Gästernas avgifter böra tvärtom täcka ej endast priset för de använda råvarorna, utan även någon del av omkostnaderna för matens tillagning.

Om alltså ifrågavarande merutgift måste läggas på elevernas mat, synes mig detta oförtydligt visa på att elevavgifterna för mat varit alltför låga, i det de ej täckt mer än något över hälften av materialkostnaden för de måltider eleverna intagit i skolan.

I själva verket torde det vara på denna punkt man har att söka huvudanledningen till de ekonomiska svårigheter, under vilka alla skolor av detta slag för närvarande arbeta. Redan under normala förhållanden är det mycket svårt att av samtliga elever utfå full ersättning för den mat de förtära under arbetsdagarna i skolan, och med de nuvarande högt uppdrivna prisen å livsmedel torde det vara nästan omöjligt, för såvitt eleverna ej tillhöra de mer burgna samhällsklasserna. Vid fyllda 16 år är den unga flickan i de hem, från vilka hittills rekryteringen till dessa skolor skett, hänvisad till att helt eller delvis skaffa sig sitt eget uppehälle, och det är därför uteslutet, att hon skulle kunna under nästan ett helt år både avstå från allt förvärvsarbete och samtidigt själv betala lat vara blott materialpriset för en å två måltider dagligen. En frielevplats, som endast består i befrielse från erläggandet av en undervisningsavgift på 50 kronor, spelar givetvis ingen roll i jämförelse med kostnaden för mat och andra livsförnödenheter under ett helt år, vilken kostnad ju även frieleverna måste vidkännas.

Om understöd av statsmedel kan komma att beviljas som bidrag till täckande av kostnaderna för elevernas mat, bör det enligt min mening utgå i form av stipendier till eleverna, så avvägda, att de verkligen kunna lämna effektiv hjälp härvidlag.

I en framställningen bilagd tablå göres en beräkning av den förlust skolan lider genom anordnandet av en ettårig yrkeskurs i stället för de kortare kurser, som tidigare hållits därstädes. Enligt den gjorda beräkningen skulle denna förlust uppgå till 9,300 kronor. Gent emot den summa, vilken upptagits som beräknad inkomst av elevavgifter vid kortare kurser, 13,200 kronor, torde emellertid kunna invändas, att intet av åren 1915—1917, då uteslutande korta kurser höllas, utvisar högre inkomst av elevavgifter än något över 7,000 kronor. Å andra sidan synes siffran 3,900 kronor, inkomsten av elevavgifter vid den längre kursen, vara väl lagt beräknad, i det antalet frielevplatser vid ett elefanttal av 32 ej behöver uppgå till mer än 15 (12 på grundanslaget, 3 på tilläggsanslaget). I detta fall skulle ju dessutom tillkomma ett statsbidrag å 2,600 kronor som inkomst.

Även om förlusten genom anordnandet av en längre yrkeskurs i stället för kortare kurser alltså ej blir fullt så stor som beräknats, är det dock tydligt, att dessa senare kurser ur ekonomisk synpunkt äro förenade med vida mindre risk. Det torde ock kunna ifrågasättas, huruvida för en skola med så osäker ekonomi det varit så alldeles välbetänkt att göra en dylik omläggning av sin verksamhet just nu, då de högt uppdrivna priserna på alla livsförnödenheter måste vålla särskilt stora svårigheter.

Då emellertid denna omläggning nu är genomförd och det statsbidrag skolan år 1918 åtnjutit varit synnerligen lågt i förhållande till de oerhört stegrade utgifterna, synes det mig billigt, att skolan erhåller ett mindre tilläggsanslag av statsmedel, exempelvis å 1,000 kronor, som bidrag till täckande av den uppkomna bristen.

Till frågan om den enligt min mening nödvändiga förhöjningen av grundanslaget till skolor av detta slag ävensom av elevernas stipendier får jag tillfälle att senare återkomma med anledning av husmodersskolornas framställning till Kungl. Maj:t i detta ärende.

På grund av vad jag här anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte av tillgängliga medel bevilja södra K. F. U. K:s husmodersskola ett extra anslag under år 1918 å 1,000 kronor.

Sedermera har skolöverstyrelsen i skrivelse den 25 januari 1919 avgivit infortrat yttrande i ärendet och därvid anfört följande:

Av handlingarna i ärendet framgår, att orsaken till att den ifrågavarande husmodersskolan gått med en förlust av närmare 21,000 kronor till väsentlig del är att söka i den låga avgift av 10 kronor för månad, vilken eleverna erlægga för de två dagliga måltider, frukost och middag, de erhålla under arbetet i skolan.

Om hänsyn toges till att eleverna vid skolan till största delen äro obemedlade eller mindre bemedlade, kan ej svårigheten lösas genom en höjning av matavgiften, då det för denna kategori av unga flickor redan är en stor uppoffring att under ett år avstå från förvärvsarbete och samtidigt betala en avgift för mat av 10 kronor för månad, vilken avgift även erlægges av frielever. Att märka är härvid, att det högsta understöd, som enligt gällande författning kan av statsmedel utgå till obemedlad elev vid dylik skola, utgör 10 kronor för månad. Detta understöd täcker således för eleverna endast utgiften för mat. Skall hjälp lämnas de ekonomiskt sämst ställda att kunna genomgå en husmoderskurs, synes vara oundgängligen nödvändigt, att elevstipendierna ökas, så att de tillnärmelsevis räcka till att täcka den verkliga kostnaden för maten. Då det nu emellertid gäller att bidraga till täckande av en brist för år 1918, kan denna utväg att höja stipendiebeloppen ej anlitas.

För en del unga flickor är en undervisningskurs av ifrågavarande art ofta nästan enda utvägen att förskaffa dem utbildning i husligt arbete. Många sådana hava omedelbart efter avslutad folkskolekurs kastats in på arbetsområden, som antingen icke passa för dem eller inom vilka ej gives någon utsikt till bättre anställning, varför de efter några år vilja övergå till husligt arbete. Utan några kunskaper härutinnan kunna de icke upptaga detta som förvärvsarbete, då de såsom nybörjare ej kunna erhålla en för deras försörjning tillräcklig avlöning. Utan utsikt att under undervisningskursen kunna på överkomliga ekonomiska villkor anskaffa bostad äro många av dem även beroende av att husmodersskolan inom sin lokal bereder dem bostäder.

Med hänsyn till det erkännansvärda i att mitt under kristiden taga på sig en stor ekonomisk risk för att kunna hjälpa unga kvinnor in på ett arbetsområde, där de

kunna finna såväl utkomst som arbetsglädje, och med instämmande i inspektörens över husmodersskolorna yttrande, att det statsbidrag, som ifrågavarande skola för år 1918 åtnjutit, varit synnerligen lågt i förhållande till de oerbört stegrade utgifterna, finner överstyrelsen det billigt, att skolan såsom bidrag till täckande av den uppkomna bristen erhåller ett tilläggsanslag av statsmedel.

Överstyrelsen hemställer, att tilläggsanslaget måtte bestämmas till 3,000 kronor.

Såsom jag förut denna dag erinrat vid behandlingen av frågan om ökat understöd för husmodersskolor, ställer sig dessa skolors ekonomi mindre tillfredsställande. Främsta orsaken härtill är givetvis den rådande kristiden, men otvivelaktigt har därjämte i väsentlig mån bidragit, att de till husmodersskolorna utgående statsbidragen äro relativt låga. Jag har också ansett mig böra tillstyrka provisoriska åtgärder i syfte att under åren 1919 och 1920 underlätta ifrågavarande skolors betydelsefulla verksamhet. En mera genomgripande omläggning av grunderna för statens ekonomiska understöd till dessa anstalter lär snart nog visa sig erforderlig, och torde det bliva en uppgift för den nya skolöverstyrelsen att framlägga förslag härutinnan.

Departementschefen.

Vad den nu föreliggande framställningen beträffar, avser den att påkalla understöd från statens sida för avhjälpande av det ekonomiska trångmål, som för södra K. F. U. K:s husmodersskola uppstått under år 1918. På grund av de svårigheter, med vilka skolan har att kämpa, anser jag fog förefinnas för ett bidrag av statsmedel till täckande av under sistnämnda år uppkommen brist. Det belopp, varmed staten i detta fall bör bidraga, synes mig kunna begränsas till 2,000 kronor.

Jag hemställer alltså, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att till täckande av brist i 1918 års räkenskaper för södra K. F. U. K:s husmodersskola anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

Till departementschefens sålunda gjorda, av statsrådets övriga ledamöter tillstyrkta hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Em. G:son Bergman.